

Gras is om in te liggen, deel 44

John Bruinsma

Een herbarium uit de oertijd van de KNNV-afdeling

*Er was een man, ik zeg niet wie
hij was, die hield van de natuur,*

*althans dat dacht hij, want hij had
gehoord dat daar zoveel te vinden was,*

*de stilte, vrijheid, blijheid en jezelf
en zo. Genoeg om daar*

*eens heen te gaan. Hij ging en kwam
behouden aan.*

En toen hij zijn boterhammen op had?

In het kader van dit jubileumjaar kan ik de lezer wel vertellen wat de zojuist opgerichte afdeling Eindhoven van de NNV (m/v?) deed als zij de oorlogsboterhammen op had: zij begon met de aanleg van een afdelingsherbarium. Dat herbarium is tot heden onvindbaar, ondanks een poging die ik een paar jaar geleden heb gedaan. Vermoedelijk is Piet Belvers uit Nuenen de laatste die aan het herbarium heeft gewerkt/het herbarium in bezit heeft gehad. Mogelijk dat zijn nabestaanden nog enig licht op de zaak kunnen werpen. Kent een lezer een van hen, dan verneem ik dat graag.

Gelukkig had onze afdeling een lid dat zo wat alles bewaart wat met de vereniging te maken heeft: Jan Frencken uit Hilversum. Dat leverde dan wel geen herbarium op, maar wel een inhoudsopgave, de LIJST VAN GEVONDEN PLANTEN IN EINDHOVEN EN OMGEVING IN DE JAREN 1942 - 1945. Van alle genoemde planten is herbariummateriaal bewaard. (onderstreping van J.F).

Wat was in de tijd van papierschaarste de moeite waard om te drogen? Het eerste dat opvalt aan de lijst is dat er zo veel 'gewone' soorten op staan: Herderstasje (*Capsella bursa-pastoris*), Vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*), Gewone reigersbek (*Erodium cicutarium*), Vroegeling (*Erophila verna*) en dergelijke. Ook al omdat er van deze soorten doorgaans weinig wordt verzameld, is deze collectie zeer de moeite waard.

Vanzelfsprekend bevat de lijst ook soorten die nu in de regio niet meer voorkomen, of waarvoor je wel aanmerkelijk verder van huis moet om ze te zien. Enige voorbeelden:

- Franse silene (*Silene gallica*) verzameld 17-7-1944 Gestel-Gender (km-blok 160/382). Toen een algemeen en roggeakker-onkruid, nu uitgestorven -op een incidentele vondst na die in Gorteria -te?-enthousiast werd toegejuicht.
- Gulden boterbloem (*Ranunculus auricomus*) verzameld 3 mei 1944 Gestel-Gender (km-blok 160/382). Daarvoor moet je nu minstens naar Heerenbeek of Boschkant.
- Naakte lathyrus (*Lathyrus aphaca*) verzameld 3 juli 1944 Helmerslaan-Dommel (km-blok 161/382). Naakte lathyrus is een akkeronkruid, doorgaans op kalk. Vondsten in onze regio zouden dus adventieven kunnen zijn. Na 1950 is de soort in onze regio niet meer gezien. Je moet al naar Zuid-Limburg om haar nog te kunnen ontmoeten, en dan (vrijwel?) alleen nog in speciaal aangelegde onkruidreservaten.

- Ook de tijd dat de afdeling werd opgemonterd door de Rode ogentroost (*Odontites vernus*) ligt al weer ver achter ons: laatste vondst tussen 1950 en 1980. Voor het afdelingsherbarium werd ze verzameld op 16 juli 1944 Helmerslaan-Dommel (km-blok 161/382). Tegenwoordig te bezichtigen langs de grote rivieren, in Zuid-Limburg en langs de kust.

Volgens de lijst werden in juli 1944 de laatste planten voor het einde van de oorlog in Zuid-Nederland verzameld: onder meer Waterlobelia (*Lobelia dortmanna*) in het Beuven ¹⁾. 4 mei 1945, de dag van de wapenstilstand, ging een excursie richting 'Nuenen: 't Coll, Refelingse heide, Eeneind (te voet, op fietsen met houten banden?). Onder andere Vrouwenmantel (*Alchemilla vulgaris*) werd toen verzameld. Deze soort heeft het in een populierenplantage bij de watermolen tot eind jaren '80 uitgehouden ²⁾, maar is - voor zover ik weet - al een paar jaar niet meer gezien.

Volgens de lijst, die inmiddels is toegevoegd aan het natuurhistorisch archief van de afdeling, is/was het herbarium 163 planten groot. Het zou - als het nog bestaat en als de eigenaar er afstand van wil doen! - een prachtige aanvulling op het herbarium van het Milieu Educatie Centrum zijn. Graag breng ik het MEC-herbarium nogmaals onder de aandacht van onze leden. Het is uitstekend geschikt als opbergplaats van oud en nieuw herbariummateriaal, vooral als dat in de -wijde- regio is verzameld. Bijvoorbeeld van bijzondere vondstmeldingen zou wat vaker herbariummateriaal in het MEC ingelegd kunnen worden. Ook planten die toch al geplukt zijn om thuis na te determineren, zijn met een beetje extra werk geschikt voor het herbarium. De algemene voorwaarden zijn dat het moet gaan om

complete planten of tenminste determineerbare delen en dat zij zijn voorzien van een datum en vindplaats.

John Bruinsma

Literatuur

- Atlas van de Nederlandse flora, delen 1-3. 1980-1989.
- Rensen-Bronkhorst, Rian(red.)(1993). Atlas van de Flora van Eindhoven 1980-1989. KNNV afdeling Eindhoven, Eindhoven.
- Het citaat is het begin van het gedicht TERUG NAAR DE NATUUR van Rutger Kopland in de bundel Alles op de fiets, 8^e druk, 1981, Van Oorschot, Amsterdam
- De tekening is uit Ross-Craig,Stella(1966). Drawing of British Plants; being illustrations of the species of flowering plants growing naturally in the British Isles; part XXIII, Londen.

Noten

- ¹⁾ De lijst heeft ook nog Grote Kattestaart (*Lythrum salicaria*) van 13 augustus 1944 uit Gennepe. Ik houd dat voor een verschrijving: het is de enige plant die maand, en op 13 augustus 1943 zijn in Gennepe vele planten verzameld.
- ²⁾ Even aangenomen dat het gaat om degene die nu Kale vrouwenmantel (*Alchemilla glabra*) genoemd zou worden.